

## Dos tardors a cal Tabola

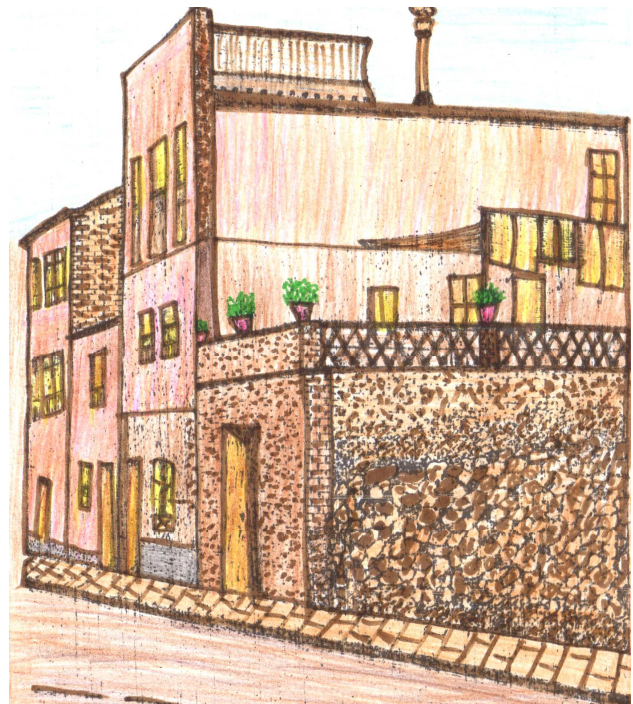
*I encara que ens pelem els dits  
picant fort, a tort i a dret,  
quan passarem els de Masquefa  
tothom es traurà el barret.*<sup>1</sup>

D'ençà la recuperació del ball de bastons a Masquefa l'any 1978 hom ha publicat multitud d'articles i fins algun opuscle sobre la seva història. Roman, però, inèdita una obra autobiogràfica que recull les vivències del bastoner més carismàtic que ha tingut mai aquesta vila: l'Àngel Matas de *cal Tabola*<sup>2</sup>.

En començar aquest treball, el meu sol propòsit com a membre integrant de la colla era el de trobar proves documentals que cobrissin el buit d'informació que hi havia fins llavors sobre els orígens del ball de bastons a Masquefa, és a dir: què havia passat abans dels anys mil nou-cents vint, punt cronològic en el que comencen tots els estudis endegats fins el moment.

La tardor de l'any 2004 vaig escriure una carta a l'Àngel Matas Fosalba en la qual li explicava les meves troballes i, per damunt de tot, el meu desig d'entrevistar-lo. De seguida em va telefonar. Un xic reticent al principi, (com calia esperar en persones que han vist a passar per davant dels seus ulls vuit dècades de vida), l'Àngel em convidava una tarda de divendres a casa seva per tal de *fer-la petar una mica*. I aquest "una mica" es van convertir en dos anys de xerrades durant les quals vaig poder escoltar amb gran delí la remor del pas dels anys a Masquefa.

Sent el petit de casa, i no havent pogut conèixer gaire els meus avis biològics, vaig trobar en l'Àngel i la seva riallera dona, la Pilar, uns avis postissos que recordaré per sempre més amb gran estimació i gratitud.



### 1. Cal Tabola.

*Gravat sobre fusta que hi havia al menjador de la casa. Acolorit en aquesta edició per Teresa Bonastre Llupià. Cedit: AJM.*

<sup>1</sup> Versos de l'Àngel Matas Fosalba, compostats el 1983 amb motiu de la *VIII Trobada de Bastoners de Catalunya* a la localitat de Rajadell.

<sup>2</sup> Trobareu en aquest llibre un capítol dedicat a tot allò que hom ha escrit a propòsit dels bastoners de Masquefa i la seva història.

A les xerrades també s'hi apuntava la germana petita de l'Àngel , la Lola, qui sempre amania les nostres converses amb un contrapunt brillant, alegre i festiu, digne del nom de la casa del carrer Serralet, 59.

Bé, el resultat d'aquelles trobades de tardor és el treball que teniu ara a les mans.

El llibre, a banda de voler recordar una època i les persones que la van viure, té la intenció de fer-vos partícips de l'univers bastoner masquefí i és per això que hi trobareu en ell una primera secció en la qual hom tracta sobre el vestit, la música i les figures del ball.

La segona de les seccions que inclou l'obra és dedicada a narrar la història de la colla. Hi trobareu en ella la primera nòmina complerta de les persones que han format part de la institució més vella del nostre poble al llarg de cent cinquanta anys.

Remunteu-vos amb nosaltres a mitjans del segle XIX per tal de descobrir els orígens dels Bastoners de Masquefa i seguim la seva trajectòria fins el 1962, any en el que conclou la seva història antiga.

És el meu desig que gaudiu de la lectura i que, en acabar-la, ens conegueu un xic més.

Juli Molano i Royo

**PRIMERA PART**  
**UNIVERS BASTONER**



# Indumentària i Banderes

**“Aquestes espadenyes... Tinc els peus rebullits!”<sup>3</sup>**

Per observació fotogràfica i testimonis orals, l'element del ball de bastons que ha patit menys alteracions al llarg dels anys fins a la recuperació del ball de bastons a Masquefa el 1978 ha estat el de la indumentària del ballador. Tot i això, hi ha hagut alguna excepció en moments molt concrets de la història de la colla que s'hauran d'explicar.

Tractarem aquí com a indumentària aquelles peces de roba que no sols cobreixen el cos del ballador de bastons, ans l'adornen i el distingeixen de la resta d'individus que hi són presents durant l'execució d'un ball. Això, que sembla de calaix, cal dir-ho per tal de no emprar la paraula *uniforme*, més de caire militar, que seria del tot adient (en cas que siguin certes les tesis dels estudiosos del tema) en referir-nos als dies en què aquest ball era un entrenament de guerrers ociosos.

Tal volta podem fer ús de la veu dels grans i dir-ne de la indumentària com s'ha dit sempre, això és:

## EL VESTIT

Antigament, i en una descripció general, els bastoners de Masquefa portaven camisa blanca; un mocador estampat que els creuava el pit i que anava a lligar-se per les puntes a la cintura, de dins les voltes d'una faixa blava; pantalons blancs; uns dos pams de faldellí de domàs vermell, amb dos vions també blancs; camalls de baieta vermella, clapat de picarols; mitjons blancs i espadenyes tapades, també blanques.



### **2. Vestit que porten actualment els bastoners i bastoneres de Masquefa.**

*Plaça d'Espanya de Madrid, 1-08-2002. La cap de colla a l'època, Maria Teresa Porta Isart, i l'autor. Cedida: AJM.*

<sup>3</sup> Exclamació que va proferir una bastonera després d'haver caminat i ballat durant més de tres hores de rellotge pels carrers de Madrid, l'estiu del 2002.

No podem incloure aquí els bastons puix són *xilofons*, és a dir: fusta que sona, i per tant un instrument musical que no està cosit, ni cordat; ni lligat, ni enrotllat al cos del ballador. Ser precís és important, car s'ha d'explicar l'aparició dels picarols en aquesta descripció general. Tot i que considerem que els picarols són instruments que formen part del binomi música - ball i que sonen, fins a cert punt, a voluntat de l'executant, tenen la particularitat de no dissociar-se del vestit, car hi van cosits als camalls.

### **Blanc**

Els pantalons eren llargs, de cotó blanc, amb les vores amagades de dins dels mitjons.

Hi ha qui argumenta<sup>4</sup> que era el color del tipus de calça utilitzada pels antics pagesos de la Xarquia, que arribava fins a la Catalunya Nova o arabitzada.

La camisa era llisa i de cotó, també blanc, de màniga llarga. Els testimonis gràfics més antics així ho demostren. És a partir dels anys cinquanta del segle XX que trobem imatges on apareixen balladors que porten les mànigues per sobre del colze.

Les espadnyes eren tapades de l'empenya, de cos i cintes blanques que anaven trenades per sobre el turmell i la canyella, lligades amb un llaç que quedava ocult dessota els camalls.

Donat, doncs, que el fons era blanc, els altres colors del vestit ressaltaven i feien més vistós l'espectacle. Amb tot, hi ha una interessant teoria entorn la simbologia cromàtica del color blanc, essent aquest emprat en el món clàssic, pels candidats en els rituals d'iniciació<sup>5</sup>.

### **Vermell**

Antigament el faldellí del ballador era un xic més llarg i acampanat que no pas ara. Això feia que es marquessin més els plecs verticals de la peça i que, en voltar el bastoner, el faldellí s'inflés augmentant-ne el seu volum. Era de color de sang, amb dos<sup>6</sup> vions blancs i rectes, disposats horitzontalment al llarg de la peça. El primer vió anava cosit una mica per sobre de la vora del faldellí; li seguia per sobre un altre, d'iguals característiques, amb un espai de separació entre tots dos de poc o més de l'ample del vió. El llarg del faldellí era d'uns dos pams, cobrint des de la cintura fins a uns quatre dits per sobre dels genolls.

El camall és una tira de roba d'ample suficient com per a cobrir el gruix dels bessons i la canyella del ballador. El llarg de la peça era d'un pam, sembla ser que de tela de baieta vermella, amb tres vetes cosides que el subjectaven, lligades amb un llaç que quedava amagat dessota els mateixos. El tall anava a l'interior per evitar que els picarols es colpeguessin d'una cama a l'altra. La forma dels muscles bessons ajudava que, lligats apropiadament, no s'arriessin durant el ball. En la superfície del camall anaven cosits picarols, no sabem quants, tot i què segons les imatges de l'any 1922, n'hi hi anaven força i eren fets de llautó.

### **Blau**

La faixa era la típica de pagès, blava. Anava enrotllada a la cintura, per sobre del faldellí, el qual subjectava, i era l'amagatall de les puntes del mocador que creuava el pit i l'esquena del ballador.

### **Estampat**

---

<sup>4</sup> *Atles de Dansa Tradicional Catalana: Els Balls de Bastons* (1995).

<sup>5</sup> *Ídem*.

<sup>6</sup> És molt probable que alguns balladors de Masquefa, com va ser el cas d'en Matas, haguessin demanat el faldellí a antics balladors de la Beguda Alta. En aquest veïnat, per una tradició introduïda el 1923 per Ambrós Bros (que la va instituir allí), per tal de diferenciar-se dels de Masquefa portaven tres vions al faldellí i els mitjons de color vermell. *Vid.* Pàg. 64.

El mocador anava en posició de banda, de quatre dits d'ample, estampat de colors, (probablement amb motius florals) que s'hi avenien cromàticament amb la resta de les peces del vestit. En algun cas s'havia utilitzat un mocador petit, del tipus de Manila, amb serrell<sup>7</sup>.

## CONSCIÈNCIA DEL VALOR DE L'ESTÈTICA

Va ser a partir dels anys vint, i especialment en la participació dels Bastoners de Masquefa en el concurs de la *Fiesta Mayor del Panadés* al Poble Espanyol de Barcelona, que els balladors van adonar-se de la importància de la indumentària. Era d'esperar que fos així puix en aquest aplec van veure per primera vegada que el jurat no valorava solament la bellesa i la traça en l'execució del ball, ans l'aspecte cosmètic del quadre de balladors. Durant els anys trenta els bastoners participaran en altres dos concursos de més gran volada al mateix lloc; la consciència de l'estètica anirà més lluny, com veurem, fins el punt de resultar-nos avui sorprenent.

### Corbata

Tan sols en una fotografia de la colla (feta el 22 de juliol de 1922 amb motiu de la benedicció de la primera pedra de la nova església de Sant Pere) hom pot veure un bastoner de Masquefa lluint una corbata.

Va ser una cosa puntual o be ho hem d'entendre com un signe visual i necessari per tal de distingir un membre en particular de la resta del grup?

En Miquel Bonastre Bigas era el cap de colla d'aquells anys i el fet de voler-se distingir estèticament de la resta de balladors pot obeir o bé a una moda, la qual només podia sorgir en un temps en que les colles tenien la oportunitat d'anar a ballar en pobles més llunyans gràcies a la millora dels mitjans de transport i les carreteres, o bé a una tradició molt antiga que a Masquefa es va perdre abans dels anys trenta.

La resposta aquesta pregunta va sorgir gairebé de casualitat. Bé, no del tot. Quan vaig preguntar-li al mestre Matas si sabia res d'això que a Masquefa hi hagués hagut un cap de colla amb corbata, ell no li va donar gaire importància. Pensava, com després ho vaig pensar jo mateix, que allò havia estat una cosa puntual, una idea d'en Miquel Bonastre –qui sembla ser que era molt rigorós i seu, en algunes coses. Jo vaig quedar content amb aquesta solució.

Fa unes setmanes l'Àngel Vallverdú Rom i jo mateix vam entrevistar el nét d'en Pau *Matador*, que ens va dur un petit tresor fotogràfic: fotografies del seu avi amb les colles de ball de bastons de Masquefa, Gelida, i també la de ball de panderos de Vilafranca del Penedès. En totes elles apareixia el cap de colla amb corbata! L'Àngel Vallverdú, que no havia quedat satisfet amb allò que deia en Matas, i que jo mantenia, va veure de seguida el detall i m'ho va fer notar.

---

<sup>7</sup> L'Àngel Matas Fosalba va ballar durant molts anys lluint un mocador que havia enviat el seu cunyat (el *Rayo*) a la seva germana Montserrat quan la parella festejava (finals dels anys 1920), i que era d'aquesta classe.



**3. El cap de colla amb corbata.**

a) Els Bastoners de Masquefa en la diada de la benedicció del nou temple. 22/07/1922. Al costat dret, Miquel Bonastre Bigas, que llueix la corbata com a cap de colla.

b) Colla de bastoners de Gelida. Anys 1920.

c) Colla de ball de Panderos de Vilafranca de Penedès. Anys 1930.

Cedides: Jaume Orpí Casas.

Noteu la posició que adopta la mà dreta del Matador: agafant-se la solapa de la brusa. Aquest gest l'heretarà el seu germà Tonet, però ell ho farà amb la mà esquerra.



## Dreta i esquerra

Una innovació que sí va prosperar i que va ser introduïda a partir del 1929 va ser la manera en que hom portava creuat el mocador. En els documents gràfics anteriors a aquesta data trobem que tots els balladors porten el mocador creuat per l'espatlla esquerra, sense distincions. A partir de l'any 1930 ja veiem que hi ha alguns balladors que el porten creuat per l'espatlla dreta. La decisió no és arbitrària i respon a la voluntat de distinció visual entre balladors alts i balladors baixos, és a dir: els que piquen a *dalt* i els que ho fan a *baix*, respectivament, en el *punt de Rotllet*. Així, doncs, els alts van passar a creuar-se el mocador per l'espatlla dreta i, d'aquesta manera "no calia pensar i preguntar enmig de la gent si aquell era baix o aquell era alt"<sup>8</sup>.

## La camisa blava

La participació de la colla el 1935 en el I Concurs de Ball de Bastons que organitzava la *Casa del Penedès* al Poble Espanyol de Barcelona va ser decisiva a l'hora d'introduir un canvi en la indumentària. Aquell any els Bastoners de Masquefa no van guanyar el premi. Segons el testimoni de l'Àngel Matas, el motiu principal va ser que el flabiolaire que tenia Masquefa no era tant bo com el que tenia la colla de Gelida. L'any següent els de Masquefa van fer una aposta arriscada en el vestuari per tal d'augmentar les possibilitats de guanyar algun premi: " *assessorats un xic per persones enteses en el folklore i també per haver aprofundit en estudiar els orígens del ball de bastons, que simbolitza una batalla entre dos grups de guerrers enemics (...). Vàrem fer una petita diferència en el vestit o uniforme d'una renglera de bastoners i de l'altre; els d'un cantó portaven el vestit com sempre (...) i els altres, camisa blava, faixa blanca i espartnyes de set betes, negres, amb faldilleta i camalls vermells. També per diferenciar-nos els uns dels altres, portàvem dues banderes, una cada cap de grup...<sup>9</sup>*".

Tot i l'extravagància, tampoc van guanyar res aquell any.

## CANVIS RECENTS I LA INTRODUCCIÓ DE NOUS ELEMENTS

Un capítol apart mereix la creació de l'uniforme de les bastoneres el 1979, així com un anàlisi més precís dels canvis que s'han donat en la indumentària a partir de la recuperació de la Colla el 1978. Però no és l'objecte d'estudi d'aquest llibre, per la qual cosa ens limitarem a descriure breument els més significatius.



### **4. Escuts de la colla introduïts els anys setanta i vuitanta.**

*D'esquerra a dreta: Primer emblema mixt de la Colla de Ball de Bastons de Masquefa, emblema de la Colla de Bastoneres de Masquefa i emblema de la Colla de Bastoners.*

*Actualment els dos últims, tot i conservar els colors i els lemes, representen conjuntament la Colla de Ball de Bastons de Masquefa.*

*Cedida: AJM.*

<sup>8</sup> Converses amb Àngel Matas Fusalba (2005).

<sup>9</sup> *Diari d'un Bastoner* (1996), Pàgs. 22 i 23.

## L'Escut

La idea d'un escut o emblema de la Colla de Ball de Bastons va ser introduïda l'any 1979 per en Matas.

Hi han hagut dos models: el primer anava cosit en el pit, a la banda esquerra i a l'alçada del cor. Hom el va mantenir fins el 21 de març de 1982, data en què hom el va canviar pel model actual i que distingeix entre bastoners i bastoneres. Els dos sexes el porten cosit en la màniga del braç esquerre, a l'alçada del bíceps per la part exterior del braç.

## La cinta

Entre els anys 1978 i 1983 el mocador de pit va ser reemplaçat per una cinta igual d'ample, amb les quatre barres de la Senyera.

## Espardenyes de colors

El 1984 els bastoners van canviar les espardenyes blanques per unes de les betes blaves i vermelles. Les betes blaves van en el cantó de fora dels peus.



**5. Model actual d'espardenya.**  
Cedida: AJM.



### 5.a. Bastons.

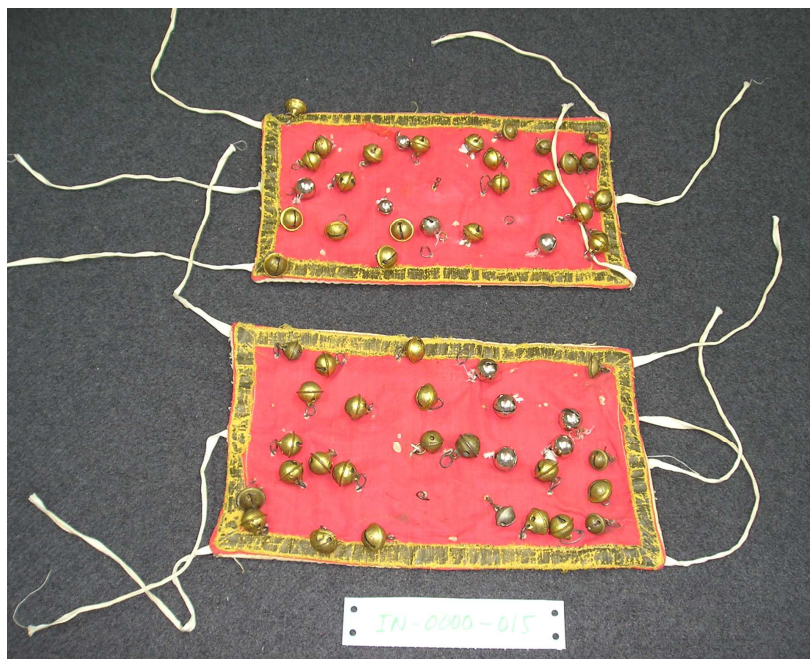
**D'esquerra a dreta.** Bastons emprats els anys 1950 i 60 per Àngel Matas. Bastons emprats els anys 1960 per Antoni Torres. Bastons emprats els anys 1970 i 80 per Àngel Matas. Bastons emprats el 2009 a Palestina per el Juli Molano, fabricats en aquell país per actuar en els esdeveniments de Jerusalem 2009, Capital Mundial de la Cultura àrab. Cedides: CBBM.



### 5.b. Faldellins, espardenyes i mitjons.

**D'esquerra a dreta.** faldellí emprat els anys 1980 per Àngel Matas. Faldellí emprat els anys 1960 i 70 pel mateix Matas. Espardenyes i mitjons emprats els anys 1980 per Antoni Torres.

2 Cedides: CBBM.



**5.c. Camalls.**

**D'esquerra a dreta.** Camalls emprats els anys 1980. Camalls emprats els anys 1930. Emprats per Àngel Matas Fosalba. Cedides: CBBM.



**5.d. Mocadors, faixes, roba blanca i cinta.**

**D'esquerra a dreta.** Mocadors emprats els anys 1930 per Àngel Matas. Faixes emprades els anys 1970 i 80 per Àngel Matas. Roba blanca emprada els anys 1960 i 70 per Àngel Matas. Mocador emprat els anys 1990 per Antoni Torres. Cinta d'Àngel Matas amb els colors de la senyera que va substituir el mocador durant els anys 1970 i part dels 80. Cedides: CBBM.